

Filip Cieplý

„Sztuka czy bluźnierstwo? Wolność w sztuce a obraza uczuć religijnych”

*Sprawozdanie z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej,
Lublin 12 kwietnia 2013 roku*

Katedra Prawa Karnego i Postępowania Karnego Wydziału Zamiejscowego Prawa i Nauk o Gospodarce KUL w Stalowej Woli zorganizowała Ogólnopolską Konferencję Naukową „Sztuka czy bluźnierstwo? Wolność w sztuce a obraza uczuć religijnych”, która odbyła się dnia 12 kwietnia 2013 roku w Lublinie w Collegium Joannis Pauli II. W obradach uczestniczyli reprezentanci różnych dyscyplin i wielu ośrodków naukowych, przedstawiciele adwokatury, dziennikarze, studenci, a także mieszkańcy Lublina zainteresowani zaproponowanym tematem.

Już w kularach podkreślano, że wybrana przez organizatorów problematyka badawcza jest szczególnie aktualna. W ostatnich latach opinia publiczna dowiaduje się coraz częściej o twórcach, którzy posługują się aktami bluźnierstwa lub profanacji w ramach prowadzonej przez siebie działalności artystycznej. W tego typu wydarzeniach dochodzi do kolizji pomiędzy prawem do swobodnej wypowiedzi artystycznej a potrzebą prawnej ochrony wartości i uczuć religijnych. To co dla jednych jawi się jako przedstawienie twórcze,

dzieło sztuki czy artystyczna krytyka odmiennego światopoglądu, dla innych stanowi niedopuszczalny akt publicznego bluźnierstwa, profanacji, zbezczeszczenia sfery sacrum. W przestrzeni medialnej akcentuje się przy tym skrajne postawy i opinie, od przesadnie restrykcyjnych, aż do stwierdzeń typu, że „bluźnierstwo jest prawem człowieka” (W. Sasnał). Rozważane w doktrynie prawa karnego zagadnienie tzw. kontratypu sztuki stanowi kwestię sporną i niedostatecznie opracowaną. Ważkość zagadnienia potwierdza przy tym analiza najnowszego orzecznictwa Sądu Najwyższego czy uwagi kierowane do Polski przez Komisję Europejską na kanwie konkretnego przypadku (tzw. sprawa Nergala).

Obrady otworzył prof. dr hab. Edward Skrętowicz, kierownik Katedry Prawa Karnego i Postępowania Karnego WZPiNoG KUL w Stalowej Woli, witając gości, przedstawiając prelegentów i uzasadniając wybór tematu spotkania. Część pierwszą konferencji, moderowaną przez dr. Filipa Cieplęgo, poświęcono zagadnieniom aksjologicznym, wskazując na wartości leżące u podstaw obowiązujących

przepisów prawa. Jako pierwszy zabrał głos dr hab. Henryk Kiereś, prof. KUL, kierownik Katedry Filozofii Sztuki, który wygłosił referat pt. *Spór o sztukę – pomiędzy moralnością a prawem*. Autor wyeksponował ścisły związek pomiędzy przemianami we współczesnej filozofii i kulturze a rozumieniem istoty sztuki i powołania artystów, konstatując przy tym iż sztuka współczesna (także tzw. antysztuka) często pozostaje w służbie antyfilozofii i destrukcyjnych ideologii. W dalszej kolejności wystąpił bp dr hab. Artur G. Miziński, kierownik Katedry Kościelnego Prawa Karnego KUL, z referatem nt. *Przestępstwo bluźnierstwa w prawie kanonicznym*, w którym zarysował teologiczne rozumienie aktu bluźnierstwa, przedstawił znamiona przestępstwa kościelnego o tym charakterze, a także zwrócił uwagę na wynikającą z prawa kanonicznego odpowiedzialność katolickich artystów i tzw. celebrytów dopuszczających się bluźnierstwa czy profanacji w ramach działalności rozrywkowo-artystycznej. Jako trzeci referat przedstawił o. dr Cyprian Moryc OFM, pracownik Katedry Wiedzy o Sztuce KUL, koncentrując się na zagadnieniu *Odpowiedzialność artysty za przekaz twórczy*. Autor przedstawił wypowiedzi najwybitniejszych przedstawicieli świata sztuki na przestrzeni wieków, którzy sami wskazywali na swoją misję i powołanie artysty w świecie, jednocześnie wnioskując na tej podstawie o granicach ekspresji twórczej.

Drugą część konferencji dedykowano ściśle zagadnieniom prawnym. Sesję drugą moderował dr hab. Krzysztof Wiak, prof. KUL, kierownik Katedry Prawa Karnego. Otworzyło ją wystąpienie dr. hab. Jarosława Majewskiego, prof. UKSW, kierownika Kate-

dry Prawa Karnego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, pt. *Czy istnieje kontratyp sztuki?* Autor wychodząc od wyjaśnienia pojęcia kontratypu, wskazał, że chociaż kwestię wyłączenia odpowiedzialności karnej artysty można także rozstrzygać bez uciekania się do instytucji kontratypu, to jednak pozaustawowy kontratyp sztuki istnieje, aczkolwiek jego granice nie mogą być precyzyjnie wyznaczone abstrahując od konkretnego przypadku. W dalszej kolejności wystąpił dr hab. Wojciech Cieślak, prof. UG, kierownik Katedry Prawa Karnego Procesowego i Kryminologii Uniwersytetu Gdańskiego, który wygłosił referat nt. *Kontratyp sztuki w ocenie pełnomocnika procesowego*. Prelegent na kanwie własnych doświadczeń zawodowych przedstawił praktyczne problemy, które towarzyszą pełnomocnikowi procesowemu w sprawach o obrazę uczuć religijnych. Sędzia SN Wiesław Koziół, przewodniczący Wydziału IV Izby Karnej Sądu Najwyższego, wygłosił referat pt. *Orzecznictwo Sądu Najwyższego w sprawach o przestępstwo obrazy uczuć religijnych*, w którym zaprezentował przegląd przypadków skazań za przestępstwo obrazy uczuć religijnych poczynając od daty utworzenia Sądu Najwyższego, tj. od 1 września 1917 roku.

Sesję trzecią, której przewodniczył dr Damian Gil, otworzył referat autorstwa dr. Przemysława Czarnka, pracownika Katedry Prawa Konstytucyjnego KUL, pt. *Wolność twórczości artystycznej i ochrona przed obrazą uczuć religijnych w świetle Konstytucji RP*. Dr Michał Skwarzyński, pracownik Katedry Praw Człowieka KUL, przedstawił referat nt. *Bluźnierstwo w świetle standardów ochrony praw człowieka*. Dr Jan Bury, pracownik Katedry Teorii

Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, wygłosił referat nt. *Przestępstwo bluźnierstwa w doktrynie prawnej islamu*. Sesja czwarta, której przewodniczył dr Radosław Hałas, pracownik Katedry Prawa Karnego WPPKiA KUL, rozpoczęła się od referatu dr. Filipa Ciepłego, pracownika Katedry Prawa Karnego i Postępowania Karnego WZPiNoG KUL w Stalowej Woli, pt. *Krytyka czy profanacja? Satyra i karykatura wobec wartości religijnych w świetle przepisów prawa prasowego*. W dalszej kolejności wystąpił dr Damian Gil, pracownik Katedry Prawa Karnego i Postępowania Karnego WZPiNoG KUL w Stalowej Woli, wygłaszając referat nt. *Ciężar dowodu w sprawach karnych o czyny z obszaru granicznego sztuki i profanacji*. Jako ostatni wystąpił mgr Mirosław Kopeć, pracownik Katedry Prawa Karnego i Postępowania Karnego WZPiNoG KUL w Stalowej Woli, który wygłosił referat nt. *Kontratypy pozaustawowe a zasada trójpodziału władzy*. Po wygłoszonych referatach toczyła się żywa dyskusja, w którą włączyli się przedstawiciele innych dyscyplin oraz ośrodków naukowych miasta Lublina, a także reprezentanci zawodów prawniczych.

Zgodnie z zapowiedzią organizatorów pokłosem konferencji stać się ma wydana drukiem publikacja, do której włączenie się – oprócz wszystkich wyżej wymienionych prelegentów – zapowiedzieli także Krzysztof Zanussi, reżyser filmowy, profesor na Wydziale Radia i Telewizji im. Krzysztofa Kieślowskiego Uniwersytetu Śląskiego (artykuł pt. *Artysta wobec sacrum – granice ekspresji twórczej*), o. dr hab. Aleksander Posacki SJ, profesor Akademii Ignatianum w Krakowie (*Konsekwencje duchowe bluźnierstwa w wymiarze indywi-*

dualnym i społecznym – perspektywa teologii katolickiej), dr Dobrochna Bach-Golecka, pracownik Katedry Prawa Europejskiego Uniwersytetu Warszawskiego (*Akt bluźnierczy w prawie europejskim*), dr Mateusz Bieczyński, pracownik Wydziału Edukacji Artystycznej Uniwersytetu Artystycznego w Poznaniu (*Kontratyp sztuki w ujęciu prawnoporównawczym*), dr Magdalena Budyn-Kulik i dr Marek Kulik, pracownicy Katedry Prawa Karnego i Kryminologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej (*Możliwość wyłączenia odpowiedzialności karnej artysty za bluźnierstwo*), dr Lidia Jaskuła, pracownik Katedry Prawa Administracyjnego i rzecznik prasowy KUL (*Obowiązek szacunku dla przekonań religijnych odbiorców na gruncie ustawy o radiofonii i telewizji*), mgr Mikołaj Małecki, doktorant w Katedrze Prawa Karnego Uniwersytetu Jagiellońskiego (*Kontratyp sztuki de lege lata*).

Podsumowując można stwierdzić, że uczestnicy konferencji, uznając wagę gwarantowanej konstytucyjnie wolności twórczości artystycznej, podkreślili, że wolność ta nie ma charakteru absolutnego i podlega ograniczeniom ze względu na ochronę prawną innych wartości, także takich jak wolność sumienia i wyznania i wynikające z niej prawo do ochrony przed obrazą uczuć religijnych. Deklaracja twórcy czy wystawcy ekspozycji, że dana wypowiedź, obraz, film, instalacja, happening czy innego rodzaju dzieło, mają charakter artystyczny, nie stanowi prostego usprawiedliwienia, swoistego wytrychu, gwarantującego wyłączenie odpowiedzialności karnej za publiczną prezentację zabronionych treści, których owo dzieło jest nośnikiem. Jednocześnie należy dodać, że precyzyjne wyznaczenie abstrakcyjnych granic pomiędzy dopuszczal-

nym aktem ekspresji twórczej a przestępnym aktem obrazy uczuć religijnych jest niezwykle trudne, co tym bardziej zwiększa rolę i odpo-

wiedzialność sędziów rozstrzygających nie tylko na podstawie przepisów prawa, ale także zgodnie z własnym sumieniem.

NOTA O AUTORZE

Filip Cieplý, doktor nauk prawnych, adiunkt Katedry Prawa Karnego i Postępowania Karnego Wydziału Zamiejscowego Prawa i Nauk o Gospodarce w Stalowej Woli Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. Autor publikacji z zakresu prawa karnego, kryminologii, penologii.